

ULUCAMI

rim kısmında devam ettirilerek yapıya bir kale görünümü verilmiştir.

Caminin avluya bakan cephesi yedi kapı ve iki mihrap nişiyle hareketlendirilmiştir. Kuzeydoğu köşesinde avluyla ilişkili duvar izleri ve üstten cami mahfiline bağlanan bir kapı bulunmaktadır. Kaval silmeli dikdörtgen bir çerçeve içinde yer alan taçkapı, iki renkli taşla dokuz dilimli kemer başta olmak üzere değişik formlarda işlenmiş kemer sistemleriyle donatılmıştır. Eski resimlerinde iç kemerle kapının düz atkı taşı arasında görülen örgülü küfi kitâbenin parçaları bugün kaybolmuştur. Taçkapının iki yanındaki mihraplardan batıdaki mukarnas başlıklı sütunçeli ve mukarnas kavsaralı, doğudaki sade ve süslemesizdir; etrafı ise yuvarlak geçmelerle süslenmiştir. Yan kapılar arasındaki boşluklarda kemer seviyesine kadar yükselen ve üstte düğümlü rozet yapan antrörlük motifli bezemeler mevcuttur. Ayrıca mihrap nişleriyle kapı kemerleri arasına sekizgen yıldız formlu kabartma rozetler işlenmiştir. Yan kapılar yuvarlak geçmeli süslemelerle çevrelenmiştir ve sivri kemerlere sahiptir. Mihrap nişlerinin yanındaki kapıların kemerleri dilimli olarak düzenlenmiş, yapının doğu ve batı cephele-ri de süslemesiz olup üçer duvar payandası ile desteklenmiştir. Kible duvarında dokuz destek payandası ile mihrap önü kubbeli mekânın iki yanından harime geçilen birer kapı bulunmaktadır. Kuzeydeki kapıda olduğu gibi etrafı silmelerle çevrilen ve yuvarlak geçme motifleriyle süslenen bu kapılar onarımdan önce taşla örülerek, onarımdan sonra da demir parmaklıklarla geçişe kapatılmıştır. Harim yan cephelerden üçer, kible duvarından dört pencereyle aydınlatılmaktadır.

Harim mekânı, taş örgülü iki pâyedizi ve sivri kemerlerle mihraba paralel üç nefe ayrılmış, üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Mihrap önünde iki nefi kesen yüksek kasnaklı oval bir kubbe yer almaktadır. Üç dilimli ve mukarnas dolgulu, değişik süslemelere sahip, sivri kemerli trompların üzerinde kubbe geçişini onaltıgene tamamlayan yine mukarnas dizili köşe elemanları mevcuttur. Kubbe eteğinde bir dizi, kasnakta ise dört pencere açılmıştır. Büyük bölümü yıkılan kubbe ve tonozlar restorasyonda tamamlanmıştır. Zengin süslemeli taş mihrabın etrafı tromplara kadar yükselen kaval silmelerle çevrilip kademeli kuşaklarla sarılmıştır. Benzeri olmayan bu çok ünlü mihrap nişe doğru dalaran iki kademeli sütunçeli ve kemerlerle

Kızıltepe Ulucamii'nin ön cephesi

hareketlendirilmiştir. Mukarnas başlıklı sütunçelerin üst kısımlarında nesihle yazılmış âyet kitâbeleri, altta geometrik örgü motifleri yer almaktadır. Etrafı kaval silmelerle çevrilen yarım daire planlı mihrap nişinin alt bölümünde yıldızlardan çıkan geçme motifli geometrik kompozisyon hâkimdir. Üst bölümün ortasında kaval silmeyle yuvarlak kemerli sathî bir niş daha meydana getirilmiştir. Dört tarafta kitâbe kuşağı, iki yanında geometrik motifli geniş dikdörtgen çerçeve bulunan sathî nişin içine burmalı sütunçeli yeni bir niş işlenmiştir. Ortada zincirle asılmış bir kandil motifi vardır. Aradaki boşluklar ince işlemeli bitki motifleri ve rozetlerle dolgulanmıştır. Nişin üzerini istirdiye yivli bir kavsara çevirmektedir. Yedi dilimli dış kemerde tarih kitâbesi mevcuttur. Diyarbakır ve Mardin ulucamilerinde görülen iki katlı revaklı avlulu düzenleme Kızıltepe Ulucamii'nde de gerçekleştirilmiştir. Taçkapısı, mihrap önü kubbesi ve zengin süslemeli mihrabı ile orta mekâna dikkati çekme çabasına rağmen harimdeki mekân bütünlüğü bozulmamıştır. Ayrıca avlunun iki köşesinden yükselen çifte minaresiyle kubbe ve kasnağındaki aydınlatma sistemi Osmanlı sanatındaki klasik uygulamaya bir basamak teşkil etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. de Thévenot, *Suite du voyage de Levant*, Paris 1674, s. 89-90; Gabriel, *Voyages*, s. 46-52; a.m.f., "Dunaysir", *AI*, IV (1937), s. 352-368; Oktay Aslanapa, *Turkish Art and Architecture*, London 1971, s. 97-98; a.m.f., *Türk Sanatı II*, İstanbul 1973, s. 14-16; Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrabları*, Ankara 1976, s. 129-132; Ara Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul 1978, s. 79-99, 271-272; İbrahim Artuk, "Dunaysır'da Artukoğullarının Ulu Camii", *TTK Belleten*, X/37 (1946), s. 167-169.

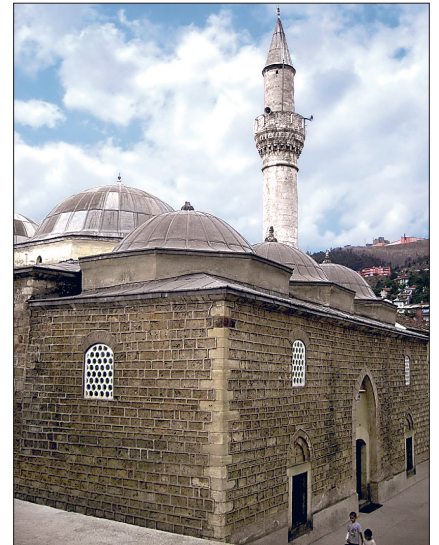

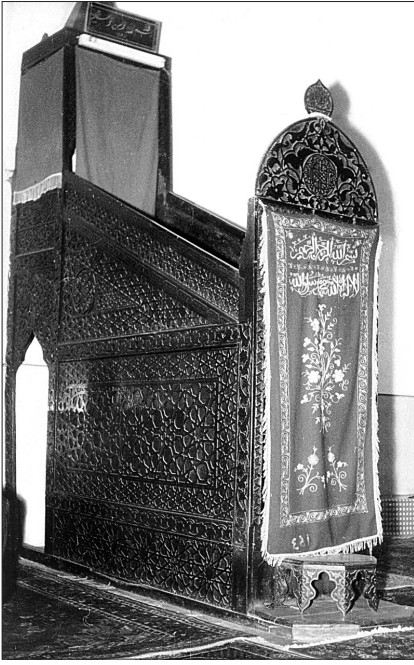
ABDÜSSELÂM ULUÇAM

Konya Ulucamii (bk. ALÂEDDİN CAMİİ)

Küre Ulucamii. Kastamonu'nun Küre ilçesinde yer alır. Câmî-i Kebîr mahallesindeki caminin (Hoca Şemseddin Camii) 870 (1465-66) tarihli vakfiyesinden Hoca Şemseddin tarafından bu tarihten önce yaptırıldığı anlaşılmaktadır. 1950 yılında tamir görmüştür. Kesme taşla inşa edilen yapı dikine dikdörtgen planlı olup önünde üç birimli bir son cemaat yeri vardır. Orta aksta bulunan büyük sivri kemer altında yay kemerli kapı açıklığı ile içeri geçilmektedir. Yanlarda sivri kemerli alınlık altında dikdörtgen açıklıklı, üstte yuvarlak kemerli açıklıklı pencereler mevcuttur. Son cemaat yerinin üstünü örten kubbeler pandantiflidir ve sekizgen kasnak üzerine oturtulmuştur. Harime geçişi sağlayan kapı yüzeysel mukarnaslı bir yaşmak altında yay kemerli açıklıklıdır. Kemer üzerinde silmelerle oluşturulan bir köşelik düzenlemesi vardır. Ahşap kapı kanatları üç aynalıdır. Üst aynada iki satır halinde kitâbe, orta aynada sekizgenlerden meydana gelen bir kompozisyon, alt aynada yıldızdan gelişen kompozisyon bulunmaktadır. Üst aynanın üstünde ve altında küfi yazılar, diğer kuşaklarda yıldızdan gelişen bir bordür yer almaktadır. Usta kitâbesinden Muharrem 878'de (Haziran 1473) Abdullah oğlu İlyas tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Kapının iki yanında alçı süslemeli duvarda yarım daire nişli birer mihrâbiye ve sivri kemerli alınlıklı dikdörtgen

Küre Ulucamii

Küre Ulucamii'nin minberi

açıklıklı birer pencere görülür. Son cemaat yerindeki ahşap korkuluklar ilk yapımdan kalmıştır.

Harim, geniş ve yüksek tutulan orta aksta kare kesitli dört pâyeye oturan sivri kemerlerin taşıdığı, prizmatik üçgenlerle geçişi sağlanan sekizgen kasnaklı üç kubbeyle örtülüdür. Mihrap önündeki ve kuzeydeki kubbenin kasnakları da prizmatik üçgenlerle dolguludur. Orta aksın iki yanında bulunan alanlar daha alçak tutulmuş olup düz örtülüdür. Çift sıra pencerelerle aydınlanan harimde alt sıra pencereler sivri kemerli alınlıklı ve dikdörtgen açıklıklı, üst sıra pencereler yuvarlak kemerli açıklıklıdır. Harimin kuzeyinde yer alan ve geç dönemde yenilenmiş olan ahşap mahfile iki yandan merdivenle ulaşılmaktadır. Yanlarda taş konsollara, ortada dört sütuna oturan mahfil öne doğru bir çıkma yapmaktadır. Beş kenarlı bir niş biçiminde düzenlenen mihrap, nisbetleri bozuk ve oldukça sivri bir yaşmak kemerine sahiptir. Mihrap nişinin üstünde yıldızdan gelişen girift bir kompozisyon bulunmaktadır. Mihrabın solunda değişik levhalarla meydana gelen bir çini düzenleme görülür. Yazılı, geometrik ve bitkisel süslemeli çini karoların yanı sıra ortada asıl kompozisyonu oluşturan Kâbe tasvirli panolar yer almaktadır. Üzerindeki kitâbeden

çinilerin 1087 (1676) yılında Hüseyin Çelebi b. el-Hâc Mustafa Küreci tarafından Nakkaş Müstecabzâde Süleyman Eşrefî'ye yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Ahşap minberin kapısı ve doğu cephesi zengin bir işçiliğe sahiptir. Dilimli kemerli köşk kısmı ve batı cephesi süslemesizdir. Geometrik süslemelerin esas alındığı minberde bitkisel süslemeler ve yazı da bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli kapı açıklığı üzerinde ortası yazılı, etrafı bitkisel dekorlu yüksek bir tepelik vardır. Kapının önünde beş kenarlı, dilimli kemerli ve rûmî süslemeli bir tabure ilk basamağı oluşturmaktadır. Kapı kanatları ve çevresi geometrik düzende ele alınmıştır. Dörde bölünmüş kanatlarda üstten ikinci sırada kitâbe görülmekte, kapı bingisi üzerinde de bitkisel süslemeler ve mühr-i Süleyman bulunmaktadır. Yan aynada farklı yıldızlardan oluşan geometrik kompozisyonlar, ortadaki panonun etrafında kıvrık dallı rûmîli bir bordür yer almaktadır. Üstteki üçgen bölümün ortasında tepelikteki yazının bir benzeri mevcuttur. Dilimli kemerli geçiş açıklığının etrafında ve üzerinde rûmîli kompozisyon devam etmektedir. Üstte iki satır halinde düzenlenmiş bir kitâbe vardır. Yapının batı köşesinde beden duvarı üzerinde yükselen minareye harimin içinden ulaşılmaktadır. Kesme taştan olan minare kare kaide üzerinde silindirik gövdeli, tek şerefeli ve kurşun külâhlıdır. Pabuçluktaki prizmatik üçgenler üzerinde bir silme, şerefe altında mukarnas dolgu, geometrik bordür ve iri bir kaval silme bulunmakta, korkuluklarda yıldızlardan meydana gelen bir düzenleme görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Behcet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadimesi*, İstanbul 1341, s. 81; Ahmet Gökoğlu, *Paphlagonia-Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*, Kastamonu 1952, s. 235-238; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi IV*, s. 808-813; Sedat Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*, İstanbul 2008, s. 108-116.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

Kütahya Ulucamii. Kütahya şehir merkezindeki Gazikemal mahallesinde Vâcidiye Medresesi'yle (Kütahya Müzesi) II. Yâkub Çelebi İmaret Mescidi (Eski Vahîd Paşa İl Halk Kütüphanesi) arasında yer almaktadır. Yapının inşâ tarihi kesin şekilde bilinmemekle birlikte arşiv kayıtları, onarım kitâbeleri ve çeşitli kaynaklar ışığında ilk inşasının Yıldırım Bayezid devrinde (1389-1402) gerçekleştirildiği kabul edilmekte, Fâtih Sultan Mehmed devrinde düzenlenen vakfiyesinden yapının Ankara Sa-

vaşı'ndan (1402) sonra Yıldırım Bayezid'in oğlu Mûsâ Çelebi tarafından 813'te (1410) tamamlatıldığı anlaşılmaktadır. Eserin *Kütahya Evkaf Defteri*'nde Yıldırım Bayezid Han Camii adıyla vakıf kaydına rastlanmaktadır. İnşâ kitâbesi bulunmayan camide dördü onarım kitâbesi olmak üzere altı adet kitâbe mevcuttur. Yapının en eski kitâbesi minare kaidesindeki 961 (1554) tarihli onarım kitâbesidir ve minarenin camiye ilâve edildiği bilgisini içermektedir. Evliya Çelebi *Seyahatnâme*'de caminin bu dönemde Mimar Sinan tarafından tamir edildiğini belirtmektedir. Cami 1805, 1808 ve 1812 yıllarında onarım geçirmiş, yapı son şeklini II. Abdülhamid döneminde gerçekleştirilen onarım sırasında almıştır. 1888'de başlayıp 1893'te tamamlanan bu büyük onarım sırasında duvarlar temellere kadar yıkılıp yeniden kesme taştan yapılmıştır. Aizanoi Antik kentinden (Çavdarhisar) getirilen sütunlar ve mermer plakalar yapıda kullanılmış ve cami kubbeli şekilde yeniden inşâ edilmiştir. Ulucami 1961 ve 1962'de basit onarımlar geçirmiştir.

Cami, ortalama 45 × 25 metrelik bir oturma alanıyla Kütahya'nın en geniş iç hacmine sahip camisidir. Bugünkü haliyle dikdörtgen şeklindeki harim mekânı iki büyük merkezî kubbe, altı yarım kubbe ve köşelerde dört küçük kubbeden meydana

Kütahya Ulucamii'nin planı

